

Hanna Bazhenova

Międzynarodowa pomoc w procesie doraźnej odbudowy Ukrainy

Od początku pełnowymiarowej rosyjskiej agresji, równoległe z systematycznie pojawiającymi się nowymi zniszczeniami, realizowana jest odbudowa Ukrainy. Proces ten, mimo ograniczonych zasobów, jest konieczny, ponieważ pozwala na funkcjonowanie społeczeństwa i państwa oraz kontynuowanie oporu wobec rosyjskiej agresji. Ważnym źródłem finansowania projektów odbudowy są fundusze przekazywane przez międzynarodowych partnerów i darczyńców.

Zniszczenia i straty. W ciągu dwóch lat pełnoskalowej rosyjskiej inwazji, okupacji ponad 26% terytorium Ukrainy oraz ciągłego ostrzału raketowego i artyleryjskiego, do ogromnych zniszczeń doszło w połowie regionów państwa. W całości lub częściowo zniszczone zostały liczne obiekty infrastruktury, przemysłu, energetyki, edukacji oraz opieki zdrowotnej, jednak największe straty odnotowano w zasobach mieszkaniowych. Według obliczeń Kijowskiej Szkoły Ekonomicznej ze stycznia 2024 r., ponad 250 tys. budynków zostało uszkodzonych lub zniszczonych: 222 tys. domów prywatnych, ponad 27 tys. budynków wielorodzinnych i 526 akademików. Łączne straty gospodarcze, społeczne i inne wyniosły na koniec 2023 r. prawie 499 mld USD, podczas gdy potrzeby w zakresie odbudowy sięgnęły prawie 486 mld USD¹.

Mieszkańcy obwodów kijowskiego, czernihowskiego, sumskiego, charkowskiego, chersońskiego i mikołajowskiego, które były pod okupacją, nadal czekają na pilną odbudowę tych obszarów. Jednak zakres wymaganych inwestycji jest znacznie szerszy, ponieważ miasta takie jak Charków, Sumy, Odessa, Mikołajów, Chersoń, Dniepr, Krzywy Róg, Nikopol i Marganec, a także miejscowości w obwodach donieckim, zaporoskim i charkowskim, są codziennie ostrzeliwane. Rakiety regularnie spadają też na Lwów, Chmielnicki, Winnicę, Połtawę i Czernihów.

Mechanizmy odbudowy. Od 2022 r. rząd Ukrainy pracuje nad odbudową zniszczonych obiektów, głównie na terenach, które ucierpiały podczas okupacji. 5 marca 2024 r. zatwierdzona została decyzja o przyznaniu dodatkowych 9,3 mld UAH (ok. 237 mln USD) dla 13 obwodów w ramach programu szybkiej odbudowy z przeznaczeniem na remont budynków mieszkalnych, szkół, szpitali oraz infrastruktury krytycznej. Przy tym, według szacunków Gabinetu Ministrów, w 2024 r. konieczne będzie wyasygnowanie 15 mld USD na doraźną odbudowę. Z tej kwoty ok. 5,5 mld USD zostało już przekazane z budżetu państwa oraz przez partnerów międzynarodowych.

Rząd opracował koncepcję odbudowy i określił jej cel: przywrócenie tego, co jest dla ludzi niezbędne do życia. Priorytety na wczesnym etapie odbudowy obejmują energetykę, rozminowanie, infrastrukturę krytyczną i socjalną, rekonstrukcję budownictwa mieszkaniowego oraz wsparcie dla sektora prywatnego, zwłaszcza małego i średniego biznesu. W celu usystematyzowania działań w tym obszarze powołano Fundusz Likwidacji Skutków Agresji Zbrojnej (październik 2022 r.) oraz Państwową Agencję Odbudowy i Rozwoju Infrastruktury Ukrainy (styczeń 2023 r.), posiadającą oddziały regionalne. Ponadto na początku 2023 r. uruchomiono Wielostronną Platformę Koordynacji Darczyńców na rzecz Ukrainy w celu pozyskania środków finansowych od międzynarodowych donatorów. Platforma, nazywana również „finansowym Rammstein”, zrzesza wyższych urzędników państwowych Ukrainy, krajów G7 i UE oraz przedstawicieli kluczowych międzynarodowych instytucji finansowych: Międzynarodowego Funduszu Walutowego, Banku Światowego, Europejskiego Banku Odbudowy i Rozwoju oraz Europejskiego Banku Inwestycyjnego. Jedną z płaszczyzn działalności tej inicjatywy jest koordynacja szybkiej odbudowy kraju w obszarze energetyki, mieszkalnictwa oraz infrastruktury.

¹ Zob. *Ukraine. Third Rapid Damage and Needs Assessment (RDNA3), February 2022 – December 2023*, <https://documents1.worldbank.org/curated/en/099021324115085807/pdf/P1801741bea12c012189ca16d95d8c2556a.pdf>.

Ponadto w maju 2022 r. prezydent Wołodymyr Zełenski zaprosił państwa partnerskie do przyjęcia patronatu nad regionami, miastami, wspólnotami terytorialnymi Ukrainy, a nawet poszczególnymi branżami dotkniętymi rosyjskimi atakami. Na apel odpowiedziało ok. 30 państw, w tym Dania, która objęła patronat nad Mykołajewem, Turcja – nad Charkowem, Grecja – nad Odessą i Mariupolem oraz Litwa – nad Buczą. Wielka Brytania zadeklarowała gotowość pomocy w odbudowie Kijowa i obwodu kijowskiego, Francja i Łotwa – obwodu czernihowskiego, Estonia, Litwa i Łotwa – obwodu żytomierskiego, Austria – obwodu zaporoskiego, a Czechy – obwodu dnipropropietrowskiego. Koncepcja patronatu polega na finansowaniu projektów odbudowy infrastruktury i mieszkalnictwa, a także zapewnieniu transportu, technologii budowlanych i projektów architektonicznych z udziałem zagranicznych ekspertów.

Odbudowa obwodu kijowskiego. Podczas okupacji znacznej części obwodu kijowskiego zniszczonych lub uszkodzonych zostało ponad 27,2 tys. obiektów, w tym 24,3 tys. budynków mieszkalnych. Ponadto uszkodzono 227 szkół i przedszkoli, 125 budynków administracyjnych i centrów usług administracyjnych, 128 placówek medycznych oraz 138 obiektów kulturalnych i religijnych. Odbudowa regionu rozpoczęła się natychmiast po jego wyzwoleniu przez Siły Zbrojne Ukrainy pod koniec marca 2022 r. Do połowy marca 2024 r. prawie 17 tys. obiektów zostało w pełni lub częściowo odnowionych, w tym 15 422 budynki mieszkalne i domy prywatne, 199 szkół i przedszkoli oraz 112 placówek medycznych. Przykładami skutecznej odbudowy przy wsparciu międzynarodowych partnerów są miasta Irpień i Bucza, które najbardziej ucierpiały w wyniku rosyjskiej agresji.

Irpień. Podczas okupacji 70% zasobów mieszkaniowych Irpienia zostało zniszczonych lub uszkodzonych, pozostawiając ponad 16,3 tys. mieszkańców bez dachu nad głową. Po deokupacji mer miasta Ołeksandr Markuszyn współzałożył organizację pozarządową Fundusz Odbudowy Irpienia, której celem jest zebranie środków na odnowienie infrastruktury socjalnej i mieszkaniowej. Jednym z projektów organizacji stała się inicjatywa Irpin Reconstruction Summit (IRS), która zgromadziła ponad 200 ukraińskich i zagranicznych architektów, projektantów, urbanistów, fundraiserów i tłumaczy, działających w grupie roboczej na rzecz zrównoważonej odbudowy infrastruktury miasta. W ciągu pierwszego roku zespołowi projektu udało się pozyskać pomoc w wysokości 1 mln EUR od portugalskiego miasta Cascais (po 500 tys. EUR dla Irpienia i Buczy) oraz 700 tys. USD od fundacji Terre des Hommes Italia na odnowienie zasobów mieszkaniowych Irpienia. Ponadto zespół IRS opracował 22 propozycje projektowe i architektoniczne, wraz z kosztorysami, dotyczące odbudowy obiektów infrastruktury socjalnej w mieście.

Znaczna część kosztów odbudowy Irpienia została pokryta przez rządy Japonii, Litwy, Azerbejdżanu, miast zaprzyjaźnionych w Europie i USA oraz takie organizacje, jak UNICEF, IOM Ukraina, UNDP, Open Door Ukraine (Niderlandy), Nordic Environmental Finance Corporation (NEFCO) i in. Dzięki pomocy Międzynarodowego Komitetu Czerwonego Krzyża w krótkim czasie udało się odbudować zniszczone wodociągi i kanalizację. Natomiast w ramach współpracy z NEFCO miasto otrzymało 7,7 mln EUR na modernizację systemów wodociągowych i grzewczych. Istotne jest też wsparcie międzynarodowych partnerów w odnawianiu budynków prywatnych i wielorodzinnych, a także w budowie miasteczek modułowych dla osób wewnętrznie przesiedlonych oraz dla tych, którzy stracili swoje mieszkania. Takie miasteczka powstały dzięki pomocy Polski, Finlandii i Chin.

Państwa partnerskie wspierają też odbudowę instytucji edukacyjnych oraz remont i wyposażenie placówek medycznych. Przykładem takiej pomocy było odnowienie przedszkola Radość (przemianowanego na Rutę w czerwcu 2023 r.), w pełni sfinansowane przez litewski rząd, a także odbudowa Liceum „Lingwista” imienia Zarify Alijowej, zrealizowana przez azerbejdżańską spółkę naftowo-gazową SOCAR Energy Ukraine.

Bucza. Gmina buczańska, która składa się z 14 jednostek osadniczych, również doznała znacznych szkód infrastrukturalnych. Zniszczonych i uszkodzonych zostało ok. 4 tys. budynków, w tym ponad 2,5 tys. w samej Buczy. Już w czerwcu 2022 r. Rada Miejska Buczy zaczęła zawierać umowy o współpracy i pomocy w odbudowie miasta z różnymi miastami na całym świecie. Władze Buczy skupiły się na odnawianiu szkół, przedszkoli, budynków mieszkalnych oraz infrastruktury krytycznej i socjalnej. Do początku 2024 r. udało się naprawić 3 tys. obiektów mieszkalnych gminy.

Przykładem kompleksowej rekonstrukcji była odbudowa ulicy Dworcowej w Buczy, która została niemal całkowicie zniszczona podczas rosyjskiej okupacji. Amerykańska organizacja humanitarna Global Empowerment Mission wraz z partnerami, Fundacją Howarda G. Buffetta, władzami miasta i ukraińską organizacją charytatywną Jakość Życia, naprawiła słupy energetyczne, komunikację, nawierzchnie dróg i 110 domów – z których 12 było całkowicie zniszczonych. Z kolei dzięki polskim partnerom w Buczy pojawiło się miasteczko modułowe. Ponadto w wyniku współpracy UN Global Compact Network Poland, UN Office for Project Services in Ukraine, Polskiego Czerwonego Krzyża, biznesu i polskich obywateli do miasta w okresie od grudnia 2022 do sierpnia 2023 r. dostarczono materiały budowlane, izolacyjne i agregaty prądotwórcze o wartości ponad 1 mln PLN.

Wnioski. Pomimo trwających działań zbrojnych Ukraina aktywnie odbudowuje zasoby mieszkaniowe, infrastrukturę krytyczną i socjalną. Kwestią tą zajmuje się państwo, które relatywnie szybko uruchomiło odpowiednie organy w celu ustrukturyzowania działań w tym obszarze, oraz władze lokalne. W odbudowę czynnie zaangażowane są również fundacje humanitarne i charytatywne, inicjatywy wolontariackie, pojedyncze biznesy, a także liczni międzynarodowi partnerzy i darczyńcy.

Jak dotąd priorytetem rządu jest rozminowanie terenów, które przeszły okupację, przywrócenie na tych obszarach połączeń transportowych (mostów, dróg), zapewnienie ludności dostępu do wody, elektryczności i ogrzewania oraz dachu nad głową, a także odbudowa infrastruktury socjalnej. Są to podstawowe warunki, które umożliwią pozostanie ludzi w kraju, dalsze stawianie oporu rosyjskiej agresji i funkcjonowanie Ukrainy jako państwa.

Dzięki bezprecedensowemu wsparciu społeczności międzynarodowej udało się znacznie przyspieszyć odbudowę zniszczonych obiektów energetycznych i infrastrukturalnych, szpitali, szkół i domów, a także stworzyć nowe miejsca zamieszkania dla osób wewnątrznie przesiedlonych. Jednak nawet przy najwyższym tempie odbudowy zniszczeń główne projekty inwestycyjne zostaną zrealizowane dopiero po zakończeniu działań zbrojnych.